

A
ESİN.E
MİL
1982

316/b 12 - I - 51
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

II. ULUSAL EL SANATLARI SEMPOZYUMU

108

BİLDİRİ ÖZETLERİ

MİLADİ SEKİZİNCİ İLÂ ONİKİNCİ ASIRLAR ARASINDA
İÇ ASYA'DA TÜRK ÇİNİCİLİĞİ

Dr. Emel ESİN

Atatürk Kültür Merkezi

18-20/KASIM/1982

İZMİR

fildişi v.b. malzeme bilinirken, Anadolu'nun çok az ürüne sahip olması şaşırtıcıdır. Özellikle 12. - 14. yüzyıl Anadolu'sunun Artuklu, Selçuklu ve Beylikler devrinin olağanüstü mimari eserleriyle donandığını bildiğimizden, el sanatları alanındaki verimsizlik sanat tarihçilerini düşündürmektedir. Bu alanda, ileride gerçekleşecek kazılarla daha çok eser ve bilgi kazanılacağına inanıyoruz. Kubadabad kazılarında sonra Samsat kazısı bu konuda ilk yoğun malzemeyi vermiştir. Stratejik önemli bir kale saray olan Samsat'ta lüks cam ve seramik eşya kadar, askerlerin ve hizmetkarların kullandıkları anlaşılın, günlük kullanma ile ilgili basit eşya da ele geçmiştir. Özellikle lüks eşya sayılan sırlı seramiklerin ve süslü camların aynı çağın Suriye malzemesiyle büyük benzerlik gösterdiği dikkati çeker. Mimari alanda da izlediğimiz bu beraberliğin el sanatı ürünlerinde de karşımıza çıkması doğaldır. Aynı gelenek ve teknik özelliklerle işlenen malzemenin, Suriye'den gelen ustalarla Anadolu'ya girdiğini kabul edebiliriz. Bütün bu eserlerin Suriye'den ithal edilmiş olması daha zayıf bir ihtimal görülmektedir.

MİLÂDİ SEKİZİNCİ İLÂ ONİKİNCİ ASIRLAR ARASINDA İÇ ASYA'DA TÜRK ÇİNİCİLİĞİ

Dr. Emel ESİN

Türk çiniciliğinin tarih-öncesi safhası, Milâddan önceki bin yıllarda, Şimâli Asya'ya ve Çin sınırlarına kadar geri gitmektedir. Türklerin ataları olan kavimler, daha henüz yerleşik bir hayat sürmekte ve küçük çiftçilik yapmakta idiler. Yayla ve kışlak arasında göç, modern tarihçilerin tabiri ile «yarı göçebe» hayatı, Milâddan önceki ilk binyılda başlayınca, Çinden öğrenilen keramik teknikleri daha ziyade, mezar abidelerinde kullanılacaktı. Türklerin atalarının kendi keramik teknikleri şunlardı: keramik kaplar, astar-üstü boya, veya astar-altı, kalıp, damga ve yapıdırma parçalar ile süsleniyordu. Ocak ve çömlek vazifesi gören (eski türkçe adı ile «küzeç») üç ayaklı kaplar yaygın idi. Ölü maskeleri, boyalı keramikten idi. Çinden öğrenilen teknikler daha mütakâmil idi: çakmak taşından, su sızdırmayan bir keramik cinsi, destiler ve küpler için kullanılıyordu (Türkçe adı: olma). «Ayak» denen ve maşraba'ya benzer şekilde

Dr.Emel Esin KÜTÜPHANESİ	
Demirb. no:	00108
Tasnit no:	A ESİN'E MİL 1982

olabilen kadehler ve «idiş» adı verilen kâseler ise, cilâlanıyor, veya sırlanıyor. Çince ch'i denen nebâti cilâya (rhus vernicifera) Türkler «sır» demiş, ancak daha sonra, «sır» kelimesi bugünkü manayâ gelip, rus vernicifera'ya «sal» adını vermişlerdi. Keramik'den mimâri unsurları, kiremid ve süslemeler de, Çin'den öğrenilmişti.

Kök-Türk (M.550-745) ve Uygur (M.Ö. 745-1212) Hakanlıkları devrinde, yerleşik hayat, bilhassa Orta Asyada, gelişince, keramik teknikleri ilerledi. Sırlı çiniden mimari kaplamalar da yapılmaya başlandı. Uygur başkentlerinden Doğu Türkistan'daki Koço'nun surlarındaki kulelere, dinî (Burkan, veya Mani dihi ile alâkalı) bir mahiyet atf ediliyor ve «ediz ev» (yüksek tapınak) deniyordu. «Ediz ev»ler, kurşunimsi mavi sırlı çiniler ile süslenmişti. Modern tarihçilerin Kara-hanlı dediği, fakat kendilerine «Hakanî Türk» adını veren sülâlenin (M.Ö. 840 - 1220) Doğu Türkistan'daki başkentleri Kaşgâr'da, Burkan dinine aid bir tapınağın duvarları, oymalı ve yeşil renkte sırlı çini ile kaplı idi (M.Ö.X. asırdan önce). Çin'den daha uzak olan Batı Türkistan'da ise, sır tekniği, ancak tabak-çanak'da kullanılıyordu. Hakanî Türk sülâlesi, İslâmı kabul edip, M. X. asır sonunda, Batı Türkistanı alınca sırlı mimari kaplamalar, orada da yayıldı. Sırlı tuğlalar, oymalı keramik ile birlikte kullanılıyordu ve keramik mosaik de yapılıyordu. Onikinci asrın sonunda, çinicilik o kadar ilerlemişti ki, Hakani sülâlesinden Hüseyin oğlu Dördüncü İbrahim Kılıç Tamgaç Han'm (H. 524 - 601/M. 1178 - 1204) Samarkand'daki sarayında, sırlı çiniler, bütün duvarlarda, hatta yer döşemeleri ve su arıklarında da istimâl edilmişti.

Oğuz Yabgu'sunun daha batıdaki başkenti Yengi-kend'de bulunan Selçuklular, M. 1020'de, Hakani Türk idâresine girip, o çevrenin kültürüne intibak ettiler. Az sonra, Selçuklular, Hakani Türk çinicilik merkezlerinden bazısını ele geçireceklerdi. Böylece, başka sanat dallarında olduğu gibi, çinicilikte de, Selçuklular, Hakani Türklerinin varisi oldu.

AKKÖY TESTİCİLİĞİ VE TEKNOLOJİSİ

Doç. Dr. M. Yılmaz SAVAŞÇIN, Gülşen YENER, Bekir YILMAZ

Çanakkale yöresi geleneksel Türk çömlekçiliğinin eski bir merkezi olan Akköy'de (Ezine), günümüzde yalnız testi üretilmekte-